

การใช้บังคับมาตรการทางอาญาแก่นิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม*

ชโลธร ไทโยมา**

บทนำ

มนุษย์เป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญที่สุดในด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อก่อให้เกิดและสนองตอบต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์และในขณะเดียวกันมนุษย์ก็มีบทบาทที่สำคัญในการก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อม ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมสภาพ และลดน้อยลง ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมตลอดจนปัญหาผลกระทบจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น การเกิดภาวะเรือนกระจก ภาวะฝนกรด ปัญหาขยะมูลฝอย และปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย

ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการกระทำของนิติบุคคล ทั้งนิติบุคคลที่เป็นเอกชนหรือนิติบุคคลที่เป็นหน่วยงานของรัฐที่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นการปล่อยสารพิษลงสู่น้ำลำคลอง เช่น การลักลอบปล่อยสารตะกั่วจากโรงงานแต่งแร่ที่ลำห้วยคลิตี้ ในจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งประกอบกิจการทำเหมืองตะกั่ว ลักลอบปล่อยน้ำเสียปนเปื้อนสารตะกั่วลงสู่ลำห้วย ซึ่งเป็นลำห้วยที่ชุมชนใช้อุปโภคบริโภค ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวได้รับมลพิษทางน้ำเกิดอันตรายต่อสุขภาพอย่างมาก ซึ่งมลพิษและความเสียหายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านิติบุคคลนั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ พฤติกรรมการก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมของนิติบุคคลนั้นในอดีตอาจไม่มีการตอบโต้จากสังคมเท่าใดนัก เนื่องจากเหตุผลทางนโยบายเศรษฐกิจของประเทศที่มุ่งพัฒนาให้ประเทศเป็นประเทศอุตสาหกรรมจึงละเลยเรื่องสิ่งแวดล้อม ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจสังคมความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เรื่องสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจ ยิ่งไปกว่านั้นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก หรือที่รู้จักกันว่าสภาวะโลกร้อนเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนทำให้สังคมทั้งในประเทศและนานาชาติต่างตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ผู้ทำลายหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมจึงเริ่มถูกประณามในการกระทำนั้น ๆ ว่าเป็นความผิดทางอาญาเนื่องจากการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างความเสียหายให้แก่สังคมและประเทศชาติส่งผลต่อความ

* เรียบเรียงจากสารนิพนธ์ เรื่อง “การใช้บังคับมาตรการทางอาญาแก่นิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต 2558.

** นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.

สงบเรียบร้อยของประเทศตามแนวคิดที่ว่าสิ่งแวดล้อมเป็นสมบัติของมวลมนุษยชาติ การทำลายสิ่งแวดล้อมถือเป็นอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อม

กรณีนิติบุคคลเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมนั้น แม้จะมีการลงโทษนิติบุคคลที่กระทำความผิด แต่นิติบุคคลไม่เกรงกลัวหรือเข็ดหลาบจากการได้รับโทษและกระทำความผิดซ้ำอีก เพราะการลงโทษนิติบุคคลมีข้อจำกัดเรื่องของสภาพบังคับทางอาญา กล่าวคือ ศาลจะลงโทษนิติบุคคลได้เพียงโทษปรับและโทษริบทรัพย์สินเท่านั้น ส่วนโทษสถานอื่น สภาพไม่เปิดช่องให้ใช้กับนิติบุคคลได้ ซึ่งโทษปรับและโทษริบทรัพย์สินที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่อาจป้องกันและป้องปรามการกระทำความผิดและไม่อาจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนิติบุคคลได้ เพราะเนื่องจากนิติบุคคลมักมองว่าการดำเนินการโดยคำนึงถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นต้นทุนทำให้เกิดค่าใช้จ่ายจำนวนมากจึงยอมที่จะเสียค่าปรับตามกฎหมายมากกว่าการปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย เพราะว่าอัตราค่าปรับตามกฎหมายอาญาของไทยนั้นไม่สูงมากนักและเป็นอัตราเดียวที่ใช้กับบุคคลธรรมดาซึ่งนิติบุคคลแทบจะไม่ได้รับผลกระทบจากการเสียค่าปรับนั้น ดังนั้น มาตรการลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคลของไทยในปัจจุบันจึงไม่สามารถป้องปรามการกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อมได้ และยังไม่อาจเข้ามาแก้ไขความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดของนิติบุคคลได้อีกด้วย ผลของการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้มาตรการทางอาญาแก่นิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม มีดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับบทลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม

มาตรการทางอาญาที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมฉบับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 และประมวลกฎหมายอาญา มาตรการดังกล่าวนี้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยในการควบคุมและแก้ไขปัญหาในการก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินคดีกับนิติบุคคลผู้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย

แต่จากปัญหาที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันทำให้เกิดคำถามว่าเพราะเหตุใด ทั้งที่มีกฎหมายในการควบคุมป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อม เช่นพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 นั้นทั้งที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นกฎหมายที่มีการพัฒนาไปจากเดิมมาก โดยได้มีการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ที่ทันสมัยไว้อย่างสมบูรณ์และครบวงจร และถือเป็นกฎหมาย ที่ครอบคลุมที่สุดในการดูแลสิ่งแวดล้อม แต่สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมกลับไม่ได้ดีขึ้น แต่ในทางกลับกันปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมยังคงเลวร้ายลงเรื่อย ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแม้กฎหมายจะดี

เพียงใดแต่หากไม่ได้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย ก็เป็นการยากที่จะประสบความสำเร็จตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

บทลงโทษทางอาญาในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมแต่ละฉบับมีอัตราโทษแตกต่างกันออกไป โดยจะบัญญัติบทลงโทษในกรณีที่มีการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามมาตรการที่กฎหมายกำหนดมากกว่าจะเป็นบทลงโทษผู้กระทำความผิดโดยตรง เว้นแต่ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาเท่านั้น ดังนั้นบทลงโทษในกฎหมายสิ่งแวดล้อมดังกล่าวแม้จะมีโทษจำคุกและปรับ แต่ส่วนใหญ่ศาลได้ใช้โทษปรับเป็นเครื่องมือในการลงโทษผู้กระทำความผิดมากกว่าการลงโทษจำคุก เมื่อพิจารณาโทษทางอาญาที่นำมาใช้กับนิติบุคคลที่กระทำการฝ่าฝืนหรือละเมิดบทบัญญัติของกฎหมายมี ดังนี้

(1) เป็นโทษทางอาญาที่ระบุไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ตั้งแต่มาตรา 98 ถึงมาตรา 111 หรือพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 ตั้งแต่ มาตรา 68 ถึงมาตรา 85 เป็นต้น

(2) โทษทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายหลักในการควบคุมความสงบเรียบร้อย และได้กำหนดโทษอันเป็นมาตรการบังคับตามความหนักเบาแห่งการกระทำความผิดซึ่งบัญญัติไว้ในภาคความผิดลักษณะ 6 ซึ่งเป็นเรื่องของความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายแก่ประชาชน และในภาคความผิดโทษของประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งบทลงโทษที่มีโทษหนักที่สุดตามกฎหมายฉบับนี้ คือมาตรา 238 ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่ 5 ปี ถึง 20 ปี และปรับตั้งแต่ 10,000 บาท ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงบทกำหนดโทษที่ระบุไว้ในกฎหมายแต่ละประเภท จะเห็นได้ว่ากฎหมายบางฉบับยังไม่รุนแรงและเข้มแข็งพอที่จะป้องปรามผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นนิติบุคคลได้

เมื่อเปรียบเทียบอัตราโทษปรับกับผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจแล้ว ผู้ฝ่าฝืนได้รับประโยชน์มากกว่าอัตราโทษปรับที่ศาลจะนำมาใช้ลงโทษผู้กระทำความผิด เช่น

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 มาตรา 98 วรรคสอง, 99, 101 วรรคสองซึ่งมีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 500,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 มาตรา 73 วรรค 1 ซึ่งมีระวางโทษสูงสุดจำคุกไม่เกิน 6 เดือนหรือปรับไม่เกิน10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ จะเห็นได้ว่า เกิดจากการละเลยไม่ปฏิบัติตามกฎหมายของบรรดานิติบุคคลผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทั้งยังขาดจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมและการที่นิติบุคคลนั้นละเลยไม่ปฏิบัติตามกฎหมายนั้นก็อาจเป็นเพราะกฎหมาย ที่มีอยู่มีระวางโทษน้อยเกินไป จึงทำให้นิติบุคคลขาดความยำเกรงต่อกฎหมายมาตรการต่าง ๆ ที่นำมาใช้ยังขาดประสิทธิภาพ

ดังนั้นความล้มเหลวในการบังคับใช้กฎหมายให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย เพราะความอ่อนด้อยเกี่ยวกับโทษตามกฎหมายซึ่งเป็นจุดอ่อนที่ทำให้การปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมไม่ได้ผลเท่าที่ควร ฉะนั้นเพื่อให้การลงโทษเป็นไปตามวัตถุประสงค์และมีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษนิติบุคคลจึงต้องพิจารณาถึงสิ่งที่นิติบุคคลหวงแหน เพราะจะทำให้นิติบุคคลกลัวที่จะต้องสูญเสียสิ่งที่มีค่าของตนไป ซึ่งน่าจะเป็นการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดของนิติบุคคลได้ดีที่สุด ซึ่งสิ่งที่นิติบุคคลหวงแหน ได้แก่

1. เสรีภาพในการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน
2. เสรีภาพในการประกอบกิจการ
3. ความมีชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือ

2. ปัญหาอัตราโทษปรับที่น้อยไปในการลงโทษนิติบุคคลผู้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม

มาตรการทางอาญาของไทยมีการลงโทษปรับแก่นิติบุคคล แต่ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะยับยั้งมิให้นิติบุคคลกระทำความผิดขึ้นอีก เนื่องจากข้อจำกัดหลายประการดังนี้

1) ข้อจำกัดเรื่องค่าปรับที่ใช้อัตราเดียวกับบุคคลธรรมดาซึ่งในกฎหมายไม่ได้แยกอัตราค่าปรับของนิติบุคคลและบุคคลธรรมดาออกจากกัน เมื่อศาลมีคำพิพากษาลงโทษปรับนิติบุคคลแล้วจำนวนเงินค่าปรับไม่มาก จึงไม่อาจกระทบต่อนิติบุคคลทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา

2) ข้อจำกัดเรื่องโทษปรับแบบตายตัวขาดความยืดหยุ่น ไม่ปรับเปลี่ยนไปตามค่าของเงินตามยุคสมัย ซึ่งจำนวนค่าปรับไม่สูงมากพอที่จะทำให้นิติบุคคลกลัวที่จะกระทำความผิดและทำให้นิติบุคคลได้รับผลกระทบในการดำเนินกิจการหากกระทำความผิด อีกประการหนึ่งหากนิติบุคคลที่มีขนาดใหญ่และมีฐานะทางการเงินมั่นคงโทษปรับก็ไม่อาจยับยั้งการกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อมของนิติบุคคลนั้นได้

ดังนั้นควรกำหนดโทษปรับนิติบุคคลให้มากขึ้นซึ่งในกฎหมายอาญาของไทยได้มีการบัญญัติบทลงโทษในลักษณะนี้ เช่นกัน ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 61* กำหนดอัตราโทษปรับขั้นต่ำสำหรับนิติบุคคลเป็นจำนวนเงินที่สูงกว่าบุคคลธรรมดา

* มาตรา 61 นิติบุคคลใดกระทำความผิดตามมาตรา 5 มาตรา 7 มาตรา 8 หรือมาตรา 9 ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่สองแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท

กรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลตามวรรคหนึ่ง กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น

10 เท่า โดยอัตราโทษปรับขั้นต่ำสำหรับนิติบุคคลกำหนดไว้มากกว่า 5 เท่า แสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องใช้โทษปรับเป็นโทษสำหรับปราบปรามการกระทำผิดและยังมีวัตถุประสงค์เพื่อยับยั้งข่มขู่นิติบุคคลไม่ให้กระทำความผิดด้วยในขณะเดียวกัน การกำหนดโทษปรับสำหรับนิติบุคคลให้สูงกว่าบุคคลธรรมดาจะมีเหตุผลเพื่อให้เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปใช้กับความผิดทุกประเภท แต่ในคดีที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมยังไม่มีกำหนดโทษปรับสูงเท่ากับในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินดังกล่าวข้างต้น ซึ่งในการลงโทษปรับนิติบุคคลแบบคิดเป็นเท่าตัวซึ่งปรากฏในมาตรา 131-38 แห่งประมวลกฎหมายอาญาของประเทศฝรั่งเศส ค.ศ. 1993 บัญญัติไว้ว่า ให้ระวางโทษปรับสูงสุดไม่เกิน 5 เท่า ของอัตราโทษที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับการกระทำความผิดของบุคคลธรรมดา กล่าวคือ ในกรณีนิติบุคคลกระทำความผิดจะต้องได้รับโทษมากกว่าบุคคลธรรมดาแต่ไม่เกิน 5 เท่าของโทษปรับของบุคคลธรรมดาในความผิดเดียวกัน

ดังนั้น การกำหนดโทษปรับนิติบุคคลที่กระทำการก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมจึงควรนำแนวทางการกำหนดโทษปรับในกฎหมายอาญาของประเทศฝรั่งเศสมาใช้บังคับให้สูงนั้น จึงมีความจำเป็น เพื่อป้องกัน ยับยั้ง และข่มขู่นิติบุคคลผู้กระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อมให้เกิดความเกรงกลัวต่อโทษที่กำหนดไว้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น โดยให้มีการกำหนดอัตราโทษปรับสำหรับนิติบุคคลเป็นจำนวน 5 เท่าของโทษปรับสำหรับบุคคลธรรมดาในความผิดฐานเดียวกัน เพื่อนำมาพัฒนารูปแบบการลงโทษนิติบุคคลของไทย เพื่อให้มีประสิทธิภาพด้วยเหตุผลหลายประการ ดังต่อไปนี้

1) เพื่อให้นิติบุคคลผู้กระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อมได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาต่อนิติบุคคล เพื่อให้มีผล เป็นการป้องปราม ข่มขู่ และเป็นการยับยั้งไม่ให้นิติบุคคลกระทำความผิดซ้ำอีก เนื่องจากนิติบุคคลมีสถานะทาง

2) การกำหนดโทษปรับอันมีอัตราสูงสำหรับนิติบุคคลนั้น จะช่วยป้องกันไม่ให้นิติบุคคลผู้ปิดกิจการลงเพราะกระทำความผิด คงเหลือผลประโยชน์ที่ได้มาจากการกระทำความผิดมาแบ่งปันกันระหว่างผู้แทนนิติบุคคลนั้น ๆ ได้

แม้ว่าเพดานขั้นสูงของโทษปรับนิติบุคคลจะสูงถึง 5 เท่า และหากพิจารณาบทลงโทษปรับทางอาญาตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมซึ่งมีอัตราค่าปรับสูงอยู่แล้วเมื่อนำการลงโทษปรับ 5 เท่ามาใช้ อาจจะทำให้โทษสูงเกินไป แต่ในกรณีดังกล่าวศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษปรับให้ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด และในกรณีที่เป็นความผิดต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งส่งผลความเสียหายต่อส่วนรวม มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมไม่เหมือนกับความเสียหายที่เกิดกับปัจเจกบุคคลที่มีผลกระทบต่อผู้ถูกกระทำเพียงคนเดียว การลงโทษปรับจึงควรมีอัตราที่สูงเพื่อมุ่งเน้นการลงโทษให้ผู้ก่อมลพิษและก่อให้เกิดความเสียหายมีความเข็ดหลาบ อันมีผลเป็นการยับยั้งไม่ให้นิติบุคคลกระทำความผิดอีกและควรที่จะมีการนำโทษปรับ

ตลอดระยะเวลาที่มีการฝ่าฝืนมาใช้บังคับแก่นิติบุคคลผู้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมในกรณี
ที่นิติบุคคลได้กระทำความผิดซ้ำ

3. ปัญหาในเรื่องของสภาพบังคับทางอาญาที่นิติบุคคลไม่สามารถถูกลงโทษจำคุกได้

ปัญหาเรื่องการกำหนดโทษแก่นิติบุคคล ซึ่งไม่อาจลงโทษประหารชีวิต โทษจำคุก และ
โทษกักขังได้ เนื่องจากสภาพของนิติบุคคลไม่เปิดช่องให้ลงโทษแก่นิติบุคคลได้ จะลงโทษได้ก็แต่เพียง
โทษปรับหรือโทษริบทรัพย์สินเท่านั้นวัตถุประสงค์ของการลงโทษผู้กระทำความผิดในทางอาญาซึ่ง
ส่วนใหญ่มีจะอ้างกันว่าเพื่อเป็นการคุ้มครองสังคมมากกว่าเพื่อเหตุอื่นแต่ก็เห็นได้ว่าแม้ว่าการ
คุ้มครองสังคมจะเป็นจุดหมายสูงสุดท้ายของการลงโทษก็ตาม แต่ปัญหาที่จะต้องพิจารณาก็คือควรใช้
วิธีการลงโทษอย่างไรจึงจะได้ผลเป็นการคุ้มครองสังคมที่ดีที่สุด ปัญหาเรื่องการลงโทษนิติบุคคลโดย
มิได้ให้ความสำคัญในเรื่องของวัตถุประสงค์ของการลงโทษนั้น อาจทำให้การลงโทษไม่เป็นไปตาม
วัตถุประสงค์ของกฎหมายอาจทำให้การลงโทษไม่เกิดประโยชน์หรือให้ผลตามที่กฎหมายประสงค์แต่
อย่างใด ซึ่งวัตถุประสงค์ของการลงโทษนั้นมีเพื่อควบคุมนิติบุคคลที่มีอยู่เป็นจำนวนมากรวมถึงเพื่อแก
ไขนิติบุคคลที่กระทำความผิดให้ปรับตนใหม่เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เพื่อประโยชน์สาธารณะ
และเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม การนำมาตรการอื่นที่มีประสิทธิภาพมาใช้บังคับกับนิติบุคคลจึง
อาจจะเป็นอีกทางออกหนึ่งที่สำคัญต่อการแก้ไขการกระทำผิดของนิติบุคคลเพื่อทดแทนการใช้โทษ
ทางอาญา ในกรณีที่โทษทางอาญาอาจไม่เหมาะสมกับสภาพความผิดและสภาพของนิติบุคคล

ดังนั้น หากสามารถขยายหลักเกณฑ์การรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษไปใช้กับ
โทษปรับนิติบุคคลได้แล้วเงื่อนไขการทำงานบริการสังคมโดยผู้กระทำความผิดย่อมเป็นทางเลือกแทน
การลงโทษปรับเป็นจำนวนมาก หรือเป็นการแก้ปัญหาเรื่องการประเมินความเสียหายไม่ได้ หรือ
จำนวนค่าปรับตามที่ระบุไว้ในกฎหมายที่เป็นอัตราที่ใช้อยู่ให้หมดไป อีกทั้งยังทำให้การลงโทษนิติ
บุคคลสนองตอบต่อปรัชญาการลงโทษที่มุ่งจะแก้ไขฟื้นฟูฐานผู้กระทำความผิดเพราะเป็นการนำ
มาตรการอื่น ๆ ที่มีอยู่มาใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรมได้ และเป็นการสร้างจิตสำนึกในการให้นิติบุคคลได้
รับผิดชอบต่อส่วนรวมโดยสมัครใจเลือกจะรับเงื่อนไขในการให้บริการสังคมมาตรการคุมประพฤตินิติ
บุคคลโดยการกระทำกิจกรรมบริการสังคมดังกล่าวจึงน่าจะทำให้กระบวนการยุติธรรมของไทยมี
ทางเลือกใหม่ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากพอที่จะสามารถบังคับใช้กับนิติบุคคลผู้กระทำ
ความผิดนอกเหนือไปจากการลงโทษปรับและริบทรัพย์สินเท่านั้น

การใช้มาตรการคุมประพฤตินิติบุคคล มีข้อดีในการบังคับใช้กับนิติบุคคลเพราะการคุม
ประพฤตินิติบุคคลเป็นการแทรกแซงการดำเนินกิจการของนิติบุคคล กระทบต่อเสรีภาพในการบริหาร
กิจการ การตัดสินใจของนิติบุคคล ทำให้นิติบุคคลดำเนินกิจการไม่คล่องตัว และการคุมประพฤติซึ่ง
เสี่ยง ภาพลักษณ์ และความน่าเชื่อถือของนิติบุคคล อันเป็นสิ่งที่นิติบุคคลหวงแหน และอาจเป็นผลดี

มากกว่าการลงโทษปรับนิติบุคคล ในกรณีที่นิติบุคคลมีฐานทางการเงินที่เข้มแข็งและมีขนาดใหญ่ นอกจากนี้ ยังมีส่วนช่วยให้รัฐไม่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการเข้ามาติดตามเฝ้าระวัง รวมทั้งแก้ไขฟื้นฟูความเสียหายที่นิติบุคคลก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม แต่มีข้อจำกัดเรื่องประสิทธิภาพในการติดตามสอดส่องว่านิติบุคคลปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลสั่งหรือไม่ จึงเห็นว่าควรนำมาตรการคุมประพฤติมาใช้กับนิติบุคคลที่กระทำความผิด โดยให้อำนาจแก่ศาลที่จะกำหนดให้คุมประพฤตินิติบุคคลข้อเดียว หรือหลายข้อ ก่อนลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคลโดยให้นิติบุคคลทำงานบริการสังคม รายงานผลการคุมประพฤติต่อศาล เนื่องจากเงื่อนไขการคุมประพฤติสร้างความยุ่งยากในการดำเนินการของนิติบุคคลและส่งผลกระทบต่อเสรีภาพในหารดำเนินกิจการ ต่างจากการลงโทษปรับที่เมื่อจ่ายค่าปรับแล้วก็ไม่มีความยุ่งยากที่นิติบุคคลจะต้องกังวลอีก และเพื่อให้นิติบุคคลได้รับผลกระทบจากการคุมประพฤติ และให้นิติบุคคลได้เข้ามามีส่วนในการรับผิดชอบต่อการที่นิติบุคคลได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ในการแก้ไข ฟื้นฟูความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

มาตรการลงโทษทางอาญาของไทย ในการลงโทษนิติบุคคลผู้กระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อม และมาตรการอื่นที่ไม่ใช่การลงโทษ ซึ่งผู้ศึกษาได้ทำการศึกษามาตรการทางอาญาตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประมวลกฎหมายอาญาและมาตรการอื่นที่ไม่ใช่การลงโทษ ทั้งที่บังคับใช้อยู่ในกฎหมายอาญาของไทย และต่างประเทศ เพื่อที่จะนำมาปรับปรุง แก้ไข และพัฒนามาตรการต่าง ๆ เพื่อที่จะนำมาปรับใช้กับนิติบุคคลผู้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ดังนี้

1) โทษทางอาญาที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหลายฉบับกำหนดไว้ต่ำเกินไป นิติบุคคลผู้กระทำความผิดจึงไม่เกิดความเกรงกลัวและยังคงกลับมากระทำความผิดอีกแม้จะเคยได้รับโทษมาแล้ว การกำหนดโทษปรับตลอดระยะเวลาที่มีการฝ่าฝืน เป็นค่าปรับในลักษณะของการลงโทษ เช่น นิติบุคคลกระทำความผิด ต้องได้รับโทษปรับ แต่ยังคงไม่แก้ไขปัญหาแต่กลับยอมที่จะถูกปรับเป็นครั้ง ๆ ไป

ดังนั้น เพื่อหยุดพฤติกรรมกรรมการฝ่าฝืนกฎหมายของนิติบุคคล กฎหมายจึงควรกำหนดให้นิติบุคคลที่ไม่ยอมแก้ไขพฤติกรรมกรรมการกระทำความผิดจ่ายค่าปรับทุกวันจนกว่าจะหยุดทำการฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งการกำหนดให้จ่ายค่าปรับตลอดระยะเวลาที่มีการฝ่าฝืนเพื่อเป็นการลงโทษนิติบุคคลที่กระทำความผิดซ้ำและต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ยับยั้งการกระทำความผิดของนิติบุคคล

2) การใช้มาตรการคุมประพฤตินิติบุคคลโดยการทำงานบริการสังคมนั้น มีข้อดีในการบังคับใช้กับนิติบุคคล เพราะการคุมประพฤตินิติบุคคลเป็นการแทรกแซงการดำเนินกิจการของนิติบุคคลกระทบต่อเสรีภาพ ในการบริหารกิจการของนิติบุคคล ทำให้นิติบุคคลดำเนินกิจการไม่คล่องตัว และ

กระทบต่อชื่อเสียง ภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของนิติบุคคลอันเป็นสิ่งที่นิติบุคคลหวงแหน ซึ่งอาจมีผลในการใช้บังคับกฎหมายแก่นิติบุคคลอย่างได้ผลมากกว่าการลงโทษปรับ เนื่องจากนิติบุคคลมักจะมีฐานทางการเงินที่เข้มแข็งและมีขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยให้รัฐไม่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการเข้ามาติดตามเฝ้าระวัง รวมทั้งแก้ไข ฟื้นฟูความเสียหายที่นิติบุคคลก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมแต่มีข้อจำกัดเรื่องประสิทธิภาพในการติดตามสอดส่องว่านิติบุคคลปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลสั่งหรือไม่

ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 111 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ดังนี้

มาตรา 111 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

เดิมบัญญัติว่า

“ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องรับโทษตามพระราชบัญญัตินี้เป็นนิติบุคคล กรรมการหรือผู้จัดการนิติบุคคลนั้นหรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่ามีส่วนในการกระทำความผิดนั้น”

แก้ไขเป็น

“ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องรับโทษตามพระราชบัญญัตินี้เป็นนิติบุคคล

(1) ให้กรรมการหรือผู้จัดการของนิติบุคคลนั้น หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดนั้น

(2) ถ้านิติบุคคลนั้นยังไม่หยุดพฤติกรรมกระทำความผิดดังกล่าว ให้ศาลลงโทษปรับนิติบุคคลนั้นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ เป็นรายวันด้วย และ

(3) ให้ศาลนำมาตรการคุมประพฤติตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับแก่นิติบุคคลซึ่งกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย”

บรรณานุกรม

กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (ปัจจุบันคือกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาเพื่อประมวลกฎหมายที่กำหนดความผิดทางอาญาและวิธีพิจารณาคดีอาญาและทางปกครองในคดีสิ่งแวดล้อม ภาค 1. ประมวลความผิดอาญาในกฎหมายสิ่งแวดล้อม. 2545.

กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (ปัจจุบันคือกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม). โครงการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับพื้นที่จากกิจกรรมเหมืองหินปูน โรงโม่หินและอุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ในจังหวัดสระบุรี. กรุงเทพมหานคร, 2537.

- กัมปนาท แสนโกชน์. **การริบทรัพย์สินตามมูลค่า**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชา นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2552.
- โกเมท ทองภิญโญชัย. **การใช้กฎหมายในการป้องกันและแก้ไขมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2534.
- กนกวรรณ วงศ์กวี. **มาตรการลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2553.
- จิตติ ติงศภัทย์. **กฎหมายอาญา ภาค 1**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร:สำนักอบรมศึกษากฎหมาย แห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2546.
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. **บทบาทของหน่วยงานและกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการลดภาวะจากน้ำเสีย**. **วารสารอัยการ** 14 (พฤศจิกายน 2543): 3.
- ณรงค์ ใจหาญ. **กฎหมายอาญาว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2543.
- _____. **การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ**. **บทบัณฑิตย 59** (มิถุนายน 2546): 25-87.
- ทรงพล พลเยี่ยม. **มาตรการทางอาญากับปัญหาการก่อให้เกิดมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2537.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ และ อองอาจ เทียนศิริ. **ความรับผิดชอบของนิติบุคคลกรณีมีส่วนร่วมใน องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2548.
- ปรัชญา อยู่ประเสริฐ. **การคุมประพฤตินิติบุคคลศึกษาเฉพาะห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนและบริษัท ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2536.
- ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล. **ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล**. **วารสารกฎหมาย** 2 (มีนาคม 2520): 145.
- _____. **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดทางอาญา ของนิติบุคคล**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2549.
- ประยูร กาญจนดุล. **คำบรรยายกฎหมายปกครอง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2532.
- พิชยนต์ นิพาสหงส์. **โทษปรับโดยกำหนดเป็นรายวัน (Day Fine)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2542.

ภัทรศักดิ์ วรรณแสง. บทบาทของศาลยุติธรรมกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม [ออนไลน์]. 2551. เข้าถึงได้จาก: <http://www.biolaw.com> [14 กุมภาพันธ์ 2557].

วรรณิ ปิยะอารีธรรม. ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล: ศึกษาเฉพาะกรณีความรับผิดตามประมวลกฎหมายอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2549.

สนั่น สุขสว่าง. มาตรการทางปกครองในการควบคุมและป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมจากโรงงาน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2540.

สมบัติ พงศ์พิงศ์ภัก. กฎหมายสิ่งแวดล้อมของสหภาพยุโรป. วารสารยุติธรรมปริทัศน์ 1, 7 (กรกฎาคม 2550): 76.

สำนักกิจการยุติธรรม. การกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา. กรุงเทพมหานคร: มิสเตอร์ก็้อปปี, 2551.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล. วารสารนิติศาสตร์ 3, 23 (กันยายน 2536): 526-551.

_____. ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล: ศึกษาเพื่อหาข้อเสนอทางนิติวิธีสำหรับประเทศไทย โดยเปรียบเทียบกฎหมายอังกฤษและฝรั่งเศส. รายงานการวิจัย, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2551.

เฮนรี โรลิ่ง. คำแนะนำหัวข้อกฎหมายอาญา. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467.